

5941 SAYILI ÇEK KANUNUNDA MUHATAP BANKANIN ÖDEME DIŞINDA KALAN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Doç. Dr. Ömer ÖZKAN¹

Nagihan KARAKAŞ²

ÖZ

5941 sayılı Çek Kanunu 20.12.2009 tarihinde yürürlüğe giren yeni bir yasadır; yürürlükten kaldırdığı 3167 sayılı Çek Ödemelerinin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunun hemen hemen tüm hükümleri değiştirilmiştir. 5941 sayılı Çek Kanununda 3167 sayılı Kanundan farklı olarak “Kayıt dışı ekonominin denetim altına alınması önlemlerine katkıda bulunma” amacı da yer almaktadır. Bu amacın gerçekleşmesi için Çek Yasasında yeni düzenlemeler yapılmış olup, bu önlemler Bankalar için yeni yükümlülükler getirdiği gibi Banka personeli için cezai yaptırımlar da öngörmüştür. Çalışmamızda tüm bu düzenlemeler kapsamında muhatap bankanın ödeme dışında kalan yükümlülükleri anlatılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çek, Çek Kanunu, Muhatap bankanın ödeme dışı yükümlülükleri,

DRAWEE BANK’S OBLIGATION TO PAY THE CHECK

ABSTRACT

In Turkish Legal System, only the banks are provided the authority to be the addressee in check. Therefore, the drawee bank holds a great significance and is in the center of arrangements. In this article, doctrine and the supreme court’s decision will be analyzed in regard to drawee bank’s obligation to pay according to the Law numbered 5941, the Law about Modifying the Check Law numbered 6273 and dated 01.31.2012 and the communiqués issued by the Turkish Central Bank.

Key Words: Check, Drawee Bank, Check Law, Bank’s Obligation to Pay the Check

¹ İstanbul Ticaret Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi, oozkan@iticu.edu.tr

² Avukat, İstanbul Barosu, ngur@tmsf.org.tr

GİRİŞ

5941 sayılı Çek Kanunu 20.12.2009 tarihinde yürürlüğe giren yeni bir yasadır, yürürlükten kaldırdığı 3167 sayılı Çek Ödemelerinin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunun hemen hemen tüm hükümleri değiştirilmiştir. Buna karşılık 3167 sayılı Kanunda yer alan (m. 1/2) “Bu kanunda hüküm bulunmayan hallerde genel hükümler uygulanır” hükmü yeni Kanunda da korunmuş olup, (m.1/2) Çek Yasasında açıkça düzenlenmeyen konularda Türk Ticaret Kanununun Çeklerle ilgili maddeleri uygulanmaya devam edilmektedir.

Çek Yasasının amaçları (m.1/1)’de belirtilmiş olup, hüküm “çek defterlerinin içeriklerine, çek düzenlenmesine, kullanımına, çek hamillerinin korunmalarına ve kayıt dışı ekonominin denetim altına alınması önlemlerine katkıda bulunmaya ilişkin esaslar ile çekin karşılıksız çıkması ve belirlenen diğer yükümlülüklerle aykırılık hâllerinde ilgililer hakkında uygulanacak yaptırımları belirlemektir” şeklinde düzenlenmiştir.

Bu amaçlar arasında 3167 sayılı Kanundan farklı olarak “Kayıt dışı ekonominin denetim altına alınması önlemlerine katkıda bulunma” amacı da yer almaktadır. Bu amacın gerçekleşmesi için Çek Yasasında yeni düzenlemeler yapılmış olup, bu önlemler Bankalar için yeni yükümlülükler getirdiği gibi Banka personeli için cezai yaptırımlar da öngörmüştür.

Ayrıca TCMB Kanunda kendine verilen görevi yerine getirerek “Çek Defterlerinin Baskı Şekline, Bankaların Hamiline Ödemekle Yükümlü Olduğu Miktar ile Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı Kararlarının Bildirilmesine ve Duyurulmasına İlişkin Tebliğ (Sayı:2010/2)”i yayınlamıştır. 31.01.2012 tarihli ve 6273 sayılı Çek Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile yapılan düzenlemelere uyum sağlanması amacıyla da TCMB tarafından 2012/2 sayılı Tebliğ ile gerekli uyarlamalar yapılmıştır.

Çalışmamızda tüm bu düzenlemeler kapsamında muhatap bankanın ödeme dışında kalan yükümlülükleri anlatılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKANIN ARAŞTIRMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

1. BANKALARIN BASİRET VE ÖZEN YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Çek hukuki mahiyeti itibariyle vasıflı/özellikleri olan bir havale olarak kabul edilir³. Çek ilgilileri nakit ödemenin risklerinden ve zorluklarından kurtarır, nakit ödemenin çalınma, kaybolma sahtelik gibi risklerini bertaraf eder, ödemelerde hız ve kolaylık sağlar, tüm bu nedenlerle günümüzde en yaygın olarak kullanılan ödeme aracıdır⁴.

Bu nedenle 5941 sayılı Çek Kanununa (Çek Kanunu) piyasada çeki güvenilirliğin sağlanabilmesi için hesabın açılması sırasında bankalarca gerekli basiret ve özenin gösterilmesinin mutlak olduğu düşüncesi hâkimdir. Bu düşünce yeni bir anlayış değildir. 3167 sayılı Kanundaki hükümlerin esasında da bu anlayış görülmektedir. Ancak Çek Kanunu ile bankalara daha çok araştırma yükümlülüğü yüklenmiş olup bankaların basiretli ve özenli davranma yükümlülüğünün sınırları kendiliğinden genişlemiştir. Çek Kanundaki basiret kelimesi hukuki bir terim olup bu terimin gerçeği kavramak, sağduyu ile hareket etmek ve tedbirli davranmak anlamına geldiği ifade edilmektedir⁵.

Bankalar Çek Kanununun m.2/1 gereğince; çek hesabı açılması ile ilgili olarak bu Kanunla kendilerine verilen görev ve yükümlülükleri yerine getirirken, çek hesabı açtırmak isteyenin yasaklı olup olmadığını bu Kanun hükümlerine göre araştırırlar; ayrıca ilgili kişinin ekonomik ve sosyal durumunun belirlenmesinde gerekli basiret ve özeni gösterirler. Bankaların basiret ve özen gösterme yükümlülüğü bu maddede genel olarak belirtilmekte ise de ayrıca Kanunun diğer birçok maddesinde somutlaştırılmış durumdadır. Basiret ve özen çek defteri verilirken (m.2/3 ve 4; m.7/2 ve 3), çek dolaşımdayken (m.4/1 ve 2), çek ibraz edildiğinde (m.3), ödenirken, karşılıksız işlemi yapılırken (m.3) ve hesap kapatılırken (m.10/1) yerine getirilir⁶.

³MertolCan, Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara,2012,s.140.

⁴Fatih Bilgili/Ertan Demirkapı, Kıymetli Evrak Hukuku, Bursa, 2012, s.133-134.

⁵Reha Poroy/Ünal Tekinalp, s.308.

⁶Reha Poroy/Ünal Tekinalp, Kıymetli Evrak Hukuku Esasları,5941 Sayılı Çek Kanunu Yorumu ile 20. Bası, 2011, İstanbul, s.308.

Çek Kanununun 2 nci maddesinde öngörülen “basiret ve özen” bankanın çek hesabı açmadan ve çek defteri vermeden önce tıpkı bir kredi müşterisi gibi hesap sahibi hakkında istihbarat yapmasını ve güvenilir kişilere çek defteri vermesini amaçlamaktadır⁷.

Özellikle Çek Kanununa göre karşılıksız her çek yaprağı için, bankaların belli bir miktar için sorumlu olmaları da bankaların bu konuda titiz davranmaya zorlamalıdır⁸.

Kişinin ekonomik durumu yeterli olsa da sosyal durumu müsait olmayan kişiye bankanın çek defteri vermemesi gerekmektedir. Nitekim gerekçede çek hesabı açtırmak isteyen kişinin ekonomik durumunun müsait olması yanı sıra kişinin çek hesabı açtırmasını gerektirecek bir sosyal konuma sahip olmasının gerektiği belirtilerek bu suretle bir ödeme aracı olan çekte duyulan güven korunmuş olacaktır denilmektedir. Bir takım ekonomik suçlardan –İcra İflas Yasası, Vergi Usul Yasası, Türk Ceza Kanunu vd. ve yüz kızartıcı suçlarda kesinleşmiş ceza almış olan kişilerin bu durumu bankaların gerekli basiret ve özen göstermeleri çerçevesinde önem kazanacaktır⁹.

Basiret ve özen yükümlülüğünü gösterilmemesinin hukuki sonucu zarara uğrayanın uğradığı zararı ve bankanın kusurunu ispat ederek tazminat talep etmesidir. Zarara uğrayan hamildir. Hamil ile banka arasında hukuki ilişki olmaması sebebiyle sorumluluk davasının haksız fiil hükümlerine dayanarak talep edilmesi gerekmektedir. Haksız fiil görüşü Yargıtay’ca benimsenmiştir¹⁰.

Ancak bankanın işbu yükümlülüğünü göstermemesinin sonucu hiçbir şekilde çek meblağının tamamından hamile karşı olacağı şeklinde yorumlanamaz. Çek yaprağı hangi bankanın olursa olsun lehdar esasen keşideciye ve onun ödeme gücüne güvenecektir. Hesabın açılması sırasında güvenilir olan kişinin daha sonra durumu bozulan ve karşılıksız çek çeken keşideci nedeniyle hamilin bankadan zarar ziyan istemesi mümkün değildir¹¹.

⁷ Seza Reisoğlu, Çek Hukuku, 2011, Ankara, s.113

⁸ Reisoğlu,113.

⁹ Reisoğlu,113.

¹⁰ Reha Poroy/Ünal Tekinalp,s.309. Yarg.19.HD.19.03.1993 tarihli 1992/6548 sayılı Kararında yasaklı bir kişiye çek karnesi veren bankayı haksız fiil hükümlerine göre sorumlu kabul etmiştir.;11.HD,14.09.2009 tarihli ve 2009/8006-9327 sayılı kararında hayali bir kişiye çek defteri veren bankayı sorumlu tutarken bankanın hamilinin haksız fiil oluşturduğunu belirtmiştir.

¹¹Reisoğlu, s.115.

Uygulamada, bankaların çek hesabı açarken ya da çek karnesi verirken basiret ve özen yükümlülüğüne uymamaları nedeni ile açılan tazminat davalarında bankalar çek bedelinin %50'sini ödemeye mahkûm edilmektedir.

2. KİŞİNİN ÇEK DÜZENLEME VE ÇEK HESABI AÇTIRMA YASAKLISI OLUP OLMADIĞINI ARAŞTIRMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Çek Kanununun m.2/2 gereğince Bankalar çek hesabı açtırmak isteyen gerçek veya tüzel kişinin çek yasaklısı olup olmadığını Çek Kanunu hükümlerine göre araştırmak ile yükümlüdür.

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı Çek Kanununun m.5'de düzenlenmiştir. Buna göre,

“Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanunî ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılması hâlinde, altı ay içinde hamilin talepte bulunması üzerine, çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişi hakkında, çekin tahsil için bankaya ibraz edildiği veya çek hesabının açıldığı banka şubesinin bulunduğu yer ya da çek hesabı sahibinin yahut talepte bulunanın yerleşim yeri Cumhuriyet savcısı tarafından, her bir çekle ilgili olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilir. Bu fıkra hükmüne göre çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı, karşılıksızdır işlemine tabi tutulan çekin düzenlenmesi suretiyle dolandırıcılık, belgede sahtecilik veya başka bir suçun işlenmesi hâlinde de verilir.”

Mahkemenin çek yasağı kararı ile bilgiler güvenli elektronik imza ile imzalandıktan sonra UYAP aracılığıyla TCMB İdare Merkezine elektronik ortamda 1 hafta içinde bildirilir. Merkez Bankası tarafından da bu kararlar ilgili bankaların Genel Müdürlüklerine elektronik ortamda ulaştırılmaktadır. Mahkeme tarafından çek yasağının kaldırılması da aynı şekilde duyurulacaktır.

Yasak sadece yasaklı kimse adına çek hesabı açılmasını önlemez yasaklı kişi bir tüzel kişilikte yönetim organında görev yapıyorsa o tüzel kişiye de çek hesabı açılmaz. Yasağın varlığı halinde açılmış hesap bankaca kapatılır¹².

¹² Reha Poroy/Ünal Tekinalp, s.309.

Çek karnesi talep edilirken TCMB kayıtlarını incelenmiş olsa dahi, çek talebi ile çek karnesinin teslimi arasında geçecek süre içinde kişi çek yasaklısı haline gelebileceğinden, çekin tesliminde yeniden çek yasaklılığının bulunup bulunmadığı TCMB ekranlarından incelenmesi hususu da hatırlatılmalıdır.

Yasağın varlığına rağmen çek düzenleyen kimse fiil daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası yasağın varlığına rağmen çek hesabı açan banka görevlisi üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile (m.7/7), ile cezalandırılır (m.7/6).

3. ÇEK HESABI AÇILMASI İÇİN BANKALARIN BELGE VE YAZILI BEYAN İSTEME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

3.1. Talep edilecek Belgeler

Çek Kanunu piyasa ve işlem güvenliğinin sağlanması ve bankanın inceleme ve araştırma görevlerini ifa etmelerine yardımcı olmak amacıyla çek hesabı açtırmak isteyenlerden bankaların,

- Çek yasaklılığı durumlarına ilişkin Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası kayıtlarını,
- Açık kimliklerini saptamak için fotoğraflı nüfus cüzdanı, pasaport veya sürücü belgesi örneklerini,
- Yerleşim yeri belgelerini,
- Vergi kimlik numaralarını,
- Tacir olanların ayrıca ticaret sicili kayıtlarını, esnaf ve sanatkâr olanların ise esnaf ve sanatkâr sicili kayıtlarını,

almalarını zorunlu kılmıştır. Bu belgelerden birinin eksikliği halinde çek hesabı açılmaz.

Ayrıca yerleşim yeri yurt dışında bulunan kişiler -Türk vatandaşı veya yabancı- bankaya kendileri ile ilgili Türkiye'de bir adres bildirmek zorundadırlar.

Yeni Çek Kanununa göre bir çek vergi kimlik numarası içermese dahi geçerlidir (m.2/9). Ancak aynı maddenin 7/5. bendine göre çek defterinin her yaprağına çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişinin vergi kimlik numarasının yazılması zorunlu olduğundan, keza

banka çek hesabı açarken vergi kimlik numarasını arayacağından, yabancıların çek hesabı açmak istemeleri sorun yaratabilecektir¹³.

Maliye Bakanlığı geçen dönemde T. Bankalar Birliği'ne gönderdiği bir yazıda vergi kimlik numarasının çekin asli unsuru haline geldiğini belirtmiş ve diplomatik ve konsüler misyonların tüzel kişiliklerinden çek hesabı bulunanlar ve çek hesabı açtıranların vergi kimlik numarası ibraz etmeleri gerekmekte olduğunu diplomatik ve konsülmisyon tüzel kişilikleri vergi kimlik numarası taleplerine ilişkin dilekçe ile buldukları yerdeki yetkili vergi dairesine müracaat etmeleri halinde vergi kimlik numarası alabileceklerini belirtmiştir. Türkiye'de bulunan yabancıların da bankalarda çek hesabı açtırmalarına yasal bir engel bulunmayıp, bu kişiler de aynı şekilde yetkili vergi dairesine başvurup vergi kimlik numarası alabileceklerdir¹⁴.

Bankalar çek hesabı açarken m.2/2'de sayılan aldıkları belgeleri çek hesabı açık iken ve çek hesabının kapatıldığı tarihten itibaren on yıl saklama yükümlüdürler Bankalar 2. maddesinin sağlanması ve saklanması gereken belgelere ilişkin yükümlülüklerine aykırı hareket etmeleri halinde, C. Savcısı tarafından beş yüz Türk Lirasından beş bin Türk Lirasına kadar idari para cezasına çarptırılırlar (m.7/10). On yıllık saklama yükümlülüğü sadece 2/2. maddede sayılan belgeler için öngörülmüştür.

3.2. Çek Hesabı Açmak İsteyen Kişiden Alınacak Yazılı Beyan

Çek Kanunu çek hesabı açılırken veya mevcut çek hesabından çek defteri verilmesini isteyen kişiden istenecek belgelere ek olarak,

- Her defasında tacir veya esnaf ve sanatkâr olup olmadığı,
- Kendisi hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunmadığı
- Tüzel kişiler adına verilecek beyannamede ayrıca, tüzel kişinin yönetim organında görev yapan, temsilcisi olan veya imza yetkilisi olan kişilerin çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunmadığı,

hususlarında yazılı beyanda bulunulur.

¹³ Reisoglu, s.118.

¹⁴ Reisoglu, s.118.

Ancak banka, çek hesabı açmak isteyen gerçek ya da tüzel kişinin çek yasaklısı olmadığı şeklindeki yazılı beyanı ile yetinmeyecek; kişinin yasaklı olmadığını ayrıca Merkez Bankası duyurularını araştıracaktır. Kişinin gerek kendi yazılı beyanından ve gerekse Bankanın yaptığı araştırmadan çek yasaklısı olduğunun anlaşılması halinde çek hesabı açılmayacağı kuşkusuzdur. Keza tüzel kişinin yazılı beyanında m.2/3’de sayılan çalışanlarından hiç birinin çek yasaklısı olmadığı konusunda bir açıklaması olmaması halinde de hesap açılmayacaktır.

Tüzel kişi adına yazılı beyanda bulunan gerçek kişinin veya gerçek kişilerin, tüzelkişiyi temsil yetkisi olup olmadığı -örneğin sirküler ya da yönetim kurulu kararı, ortaklar kurulu kararı- aranacaktır.

M.2/3’de açık olmayan husus, bu fıkrada sayılan kişilerin tek tek ismen belirtilmesinin gerekli olup olmadığıdır. Tüzel kişi adına verilen yazılı beyannamede çalışanların ismen zikredilmeksizin; m.2/3’e göre sadece -tüzel kişinin- yönetim organında görev yapan, temsilcisi olan ve imza yetkilisi olan kişilerin hiç birinin çek yasaklısı olmadığını belirtilmesi, m.2/3’de çalışanların ismen belirtilmesi aranmadığından geçerli olacaktır. Ancak, m.2/3’de zikredilen çalışanlar ister ismen belirtilsin, isterse genel bir beyanla yetinilsin, önemli olan yüzlerce temsilci ya da imza yetkilisi olan bir tüzel kişi adına yazılı beyanı imzalayan gerçek kişi veya kişilerin üç aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılma riski altında olduklarıdır.

Tüzel kişi adına verilen beyannamede, yetkililer arasında çek yasaklısı yok iken, daha sonra bazı yetkililerin yasaklı duruma düşmeleri halinde bu durumun bankaya bildirilmesi konusunda bir yükümlülük Çek Kanununda bulunmamaktadır. Buna karşılık tüzel kişi adına yeni çek defteri istenmesi halinde, her defasında 2/3. maddesinde öngörülen beyannamenin verilmesi gerekecektir.

Tüzel kişi adına yazılı beyanda bulunan gerçek kişi veya kişilerin 2/3. maddede sayılanların hiç birisinin çek yasaklısı olmadığını belirtmeleri yeterli olup, bankanın bu beyana rağmen tüzel kişide çalışan bu gerçek kişilerin, çek yasaklısı olup olmadıklarını ayrıca araştırma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Yeni Çek Kanununa göre (md.2/2), bankaların çek yasaklısı olup olmadığını araştırma yükümlülüğü sadece adına çek hesabı açılacak olan gerçek ve tüzel kişi ile ilgilidir. Nitekim m.2/3 fıkraya göre çek hesabı açılmasını isteyen

gerçek ve tüzel kişinin kendisinin çek yasaklısı olmadığını içeren yazılı beyanını banka yeterli görmeyecek; m.2/2'ye göre araştırmasını yapacaktır.

M.2/3'e göre, bankanın tüzel kişi adına verilecek ve 3. fıkrada sayılan tüzel kişi mensuplarının çek yasaklısı olmadığı şeklindeki yazılı beyanını yeterli göreceği m.7/3. fıkradan da açıkça anlaşılmaktadır. Bu fıkraya göre beyannameye rağmen hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunan kişiye veya bu kişinin -tüzel kişinin- yönetim organında görev yaptığı veya temsilcisi ya da imza yetkilisi olduğu tüzel kişiye çek defteri veren banka görevlileri elli günden yüz elli güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. M.1/3. fıkradan açıkça anlaşılmaktadır ki; beyanname, tüzel kişinin m.2/3'de zikredilen kişilerin çek yasaklısı olmadığını belirtmesi halinde; bankanın tüzel kişiye çek hesabı açması geçerli olacak; ancak yazılı beyanname m.2/3'de sayılan kişilerden bir veya birkaçının çek yasaklısı olduğunun belirtilmesi halinde, tüzel kişiye çek hesabı açılması "beyannameye rağmen" hesap açma anlamına gelecek ve banka görevlisi cezalandırılacaktır.

Çek Kanununun m.3/4'de, hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma kararı bulunan gerçek kişinin yönetim kurulunda görev yaptığı, temsilcisi veya imza yetkilisi olduğu tüzel kişiye çek defteri verilmez şeklindeki düzenleme m.2/3 ve m.7/3. ile birlikte değerlendirilecek ve banka, tüzel kişinin yazılı beyanına dayanarak -ayrıca bir araştırmaya gerek olmaksızın- tüzel kişiye hesap açıp açmama konusunda karar verecektir.

3.3.Çek Hesabının İlgilinin Vekilinin veya Yasal Temsilcisinin İmzası Olmadan Açılmaması

Çek hesabı hesap sahibinin, hesap sahibinin vekili veya yasal temsilcisinin –gerçek kişin velisi yada vasisi, tüzel kişiyi temsil eden kayyımının- imzası olmadan açılmaz (m2/3). İmza eksikliğinin tamamlanması şartıyla çek hesabı açılması kanuna aykırıdır¹⁵.

Borçlar Kanununa göre (m.388/3), Hususi bir salahiyeti haiz olmadıkça vekil ...kambiyo taahhüdünde bulunamaz. Bu düzenleme banka ile hesap sahibi arasındaki çek anlaşmasını (TTK md.695/2) kapsamamakta; özel yetki hesap sahibinin, vekilinin ya da yasal temsilcisinin çek keşidesi halinde söz konusu olmaktadır.

Çek hesabı açılırken, banka ile kişi arasında yapılacak çek anlaşmasının geçerliliği bir şekilde tabi olmadığından, Çek Kanununun m. 2/3'deki çek hesabı ilgilinin, vekilin veya yasal

¹⁵ Reha Poroy/Ünal Tekinalp, s.311.

temsilcisinin imzası olmadan açılmaz hükmü; çek anlaşmasının geçerliliğini yazılı şekle tabi tutmakta; sözleşmenin imzalanması gerekmektedir. Ancak TTK 695/2. maddesine göre, şu kadar ki bu hükümlere riayetsizlik halinde senedin çek olarak muteber olmasına hanel gelmez hükmü geçerliliğini koruyacak; şifahi bir anlaşmaya dayanarak açılan çek hesabı nedeniyle verilecek çek yapraklarının bankaya ibrazı halinde Çek Kanunu hükümleri tümüyle uygulanacaktır.

Çek Kanununun m.2/3’de ki emredici hükme aykırı olarak şifahi görüşme sonucu çek hesabı açan ve çek defteri veren banka veya banka görevlileri hakkında Çek Kanununda herhangi bir cezai yaptırım da bulunmamaktadır.

4. MUHATAP BANKANIN, YETKİLİ HAMİLİNE HESAP SAHİBİNİN ADRESLERİNİ BİLDİRME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

5411 sayılı Bankacılık Kanunu m.73/3’e göre bankanın mensupları ve diğer görevlileri sıfat ve görevleri dolayısı ile öğrendikleri müşterilere ait sırları bu konuda Kanunda açıkça yetkili kılınan mercilerden başkasına açıklayamazlar. Çekle işleyen hesap sahiplerinin bankada bulunan tüm bilgileri de müşteri sırrı niteliğindedir. Ama aynı zamanda çekin karşılıksız çıkması halinde hamilin keşideciyi yasal yollarla takip edebilmesi için adres bilgisini öğrenme zorunluluğu bulunmaktadır. Bu nedenle Çek Kanunu m.2/2’ye göre Çekin karşılığının tamamen veya kısmen bulunmaması hâlinde, çek düzenleyenin bankaca bilinen adresleri, talebi hâlinde hamile verilir.

Çek Kanununun m.7/10’da çekin karşılıksız çıkması dolayısıyla hamili tarafından talep edilmesi üzerine düzenleyicinin banka kayıtlarındaki adreslerinin kendisine verilmemesi hâlinde, ilgili bankaya Cumhuriyet savcısı tarafından beş yüz Türk Lirasından beş bin Türk Lirasına kadar idarî para cezası verilir denilerek bu hükme yaptırım kazandırılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEK DEFTERLERİ

Çek Kanununun m. 2/5’te çek defterleri bankalarca bastırılır hükmü yer almaktadır. Bu hüküm uyarınca 5411 sayılı Bankacılık Kanunu hükümlerine göre banka sıfatını taşıyan tüzel kişiler dışında hiçbir gerçek ve tüzel kişi çek bastıramaz. Baskı şeklini belirleyen esaslar TCMB tarafından “Çek Defterlerinin Baskı Şekline, Bankaların Hamiline Ödemekle

Yükümlü Olduğu Miktar ile Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı Kararlarının Bildirilmesine ve Duyurulmasına İlişkin Tebliğ (Sayı:2010/2)” ile düzenlenmiştir¹⁶. 31.01.2012 tarihli ve 6273 sayılı Çek Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile yapılan düzenlemelere uyum sağlanması amacıyla da TCMB tarafından 2012/2 sayılı Tebliğ ile gerekli uyarlamalar yapılmıştır.

Çek Kanunu m. 2/7’de çek defterinin her bir yaprağında bulunacak kayıtlar gösterilmiştir.

- Çek hesabının numarası,
- Çek hesabının bulunduğu banka şubesinin adı,
- Çek hesabı sahibi gerçek kişinin adı ve soyadı, tüzel kişinin adı,
- Çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişinin vergi kimlik numarası,
- Çekin basıldığı tarih,

Kanunun m.2/8’de buna ek olarak tüzel kişi adına çek düzenleyen kişinin adı ve soyadı, düzenlenen çek üzerine açıkça yazılacağı belirtilmektedir.

5941 sayılı Çek Kanunu ile TTK’da ki çekin şekil şartlarında herhangi bir değişiklik yapmamakla birlikte, 6273 sayılı Kanunla Çek Kanununun m.2/7’ye eklenen (d) bendinde çekin basıldığı tarihinde çek yaprağına yazılması gereken hususlar arasına yazılması çekin karşılıksız çıkması halinde bankanın her çek yaprağı için ödeme yükümlülüğünün belirlenmesine yönelik olduğundan TTK’da öngörülen şekil şartlarıyla ilgisi yoktur¹⁷.

Ancak çek defterlerine ilişkin tüm bu kurallar düzen kurallarıdır, yani amacı çeklerde tekörnekliliği sağlamalarıdır. Bu nedenle bankalarca ve TCMB Tebliğine uygun bastırılmamış bir kâğıda elle veya bir araçla yazılmış ancak Türk Ticaret Kanununda öngörülen şartları içeren çeklerde geçerlidir. Nitekim bu husus Çek Kanunu m.2/9’da “Türk Ticaret Kanunundaki unsurları taşıması kaydıyla, düzenlenen çekin bu maddede yer alan koşullara aykırı olması çekin geçerliliğini etkilemez” denilmek suretiyle açıkça belirtilmiştir. Sonuç

¹⁶ Bilgili/Ertan, s.148.

¹⁷ Hasan Pulaşlı, Yeni Türk Ticaret Kanununa Göre ve 6273 Sayılı Kanunla Değişik Çek Kanununun Yorumu ile Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, 2012, s.328.

olarak TTK 780 vd. hükümlerde öngörülen kurucu unsurları taşıması kaydıyla çekin bu maddede yer alan koşullara aykırı olması çekin geçerliliğini etkilemez¹⁸.

Çek Kanununun m.7/8’de ise çek defteri basmaya veya bastırmaya kanunen yetkili kılınanlar dışında çek defteri basanlar için hapis cezası öngörmüştür¹⁹.

Çek defterlerinin baskı şekli ayrıca TCMB’nin 2010/02 sayılı Tebliğin 3 üncü maddesinde düzenlenmiştir²⁰.

¹⁸Pulaşlı, s.328

¹⁹Bu kişiler iki yıldan beş yıla kadar hapis ve bin beş yüz güne kadar adli para cezasıyla cezalandırılır

²⁰ (1) Çek defterleri bankalarca tacir olan ve tacir olmayan kişilere verilecek çekler ile hamiline düzenlenecek çekler açıkça ayırt edilebilecek şekilde aşağıda belirtilen esaslara göre bastırılır.

a) Çek defterleri, yapraklarının boyutları koçan hariç eni 76 mm., boyu 166 mm. olmak üzere ve çek tutar alanı sağ üst köşeye gelecek şekilde bastırılır.

b) Çek yapraklarının basımında CBS-1 standardında manyetik kodlamaya imkan veren kağıtlar kullanılmalı ve kullanılacak kağıtlar organik asitler, anorganik asitler, alkaliler, klor bileşikler ve organik çözücüler ile tahrifata karşı duyarlı olmalıdır.

c) Çek defterlerinin her yaprağına, çek numarası, çekin basıldığı tarih, çek hesap numarası, çek hesabının bulunduğu banka şubesinin adı, çek hesabı sahibi gerçek kişinin adı ve soyadı, çek hesabı sahibi tüzel kişinin adı, çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişinin Vergi Kimlik Numarası ile tüzel kişi adına çek düzenleyen kişinin adı ve soyadının yazılmasına ve imzaya imkân verecek ibareler konulur.

ç) Çek yaprağında çekin basıldığı tarih, ay ibaresi yazıyla olacak biçimde gün, ay, yıl şeklinde yer alır.”

d) Tacir olan ve tacir olmayan kişilere verilecek çekler ile hamiline düzenlenecek çekleri açıkça ayırt edebilmek amacıyla aşağıda yer alan esaslar uygulanır.

1) Tacir çeklerinde zemini lacivert (renk kodu: PANTONE 314 U) olan çerçeve içerisinde beyaz renkte (negatif görüntü) ve büyük harflerle “TACİR” ibaresi yer alır.

2) Hamiline düzenlenen tacir çeklerinde zemini kırmızı (renk kodu: PANTONE Warm Red U) olan çerçeve içerisinde beyaz renkte (negatif görüntü) ve büyük harflerle, Hamiline ifadesi ikinci satırda olmak üzere, “TACİR HAMİLİNE” ibaresi yer alır. Ayrıca bu tür çekler, lehtar ismi için ayrılan kısımda “HAMİLİNE” ibaresi yer alacak şekilde bastırılır.

3) Tacir olmayan kişi çeklerinde zemini yeşil (renk kodu: PANTONE 384 U) olan çerçeve içerisinde beyaz renkte (negatif görüntü) ve büyük harflerle “TACİR OLMAYAN” ibaresi yer alır.

4) Hamiline düzenlenen tacir olmayan kişi çeklerinde zemini kahverengi (renk kodu: PANTONE 168 U) olan çerçeve içerisinde beyaz renkte (negatif görüntü) ve büyük harflerle, Hamiline ifadesi ikinci satırda olmak üzere, “TACİR OLMAYAN HAMİLİNE” ibaresi yer alır. Ayrıca bu tür çekler, lehtar ismi için ayrılan kısımda “HAMİLİNE” ibaresi yer alacak şekilde bastırılır.

Bu bentte belirtilen çerçeve, çek yaprağının üst kısmında yer alır. Eni 6 mm., boyu 22 mm. olması gereken çerçevenin içerisinde yer alan ibarelerin yazı karakteri Helvetica Bold, ölçüsü 7 punto olacak şekilde bastırılır.

e) Çek yaprakları MICR-Manyetik Mürekkepli Karakter Okuma (Magnetic Ink Character Recognition) yöntemi ile ve E-13B kodlama standardı kullanılarak manyetik mürekkep ile kodlanır. Çek yapraklarının alt kısmında kodlama alanı için 16 mm.lik boşluk bırakılır. Kodlama alanının sağ ve sol köşelerinden yatay olarak 7,937 mm., alt ve üst kısmından da dikey olarak 6,35 mm.lik boşluklar bırakılmak suretiyle bulunan kodlama satırı üzerine soldan itibaren çek numarası, banka ve şube isimlerini tanımlayan banka ve şube kodu, hesap numarası ve çek tutarına ilişkin bilgiler aşağıda gösterilen karakter ve sembol sayıları dikkate alınarak kodlanır.

<u>Kodlanacak Bilgi</u>	<u>Karakter .Sayısı</u>	<u>Sembol Sayısı</u>
Çek numarası	7	2
Banka kodu	3	1
Şube Kodu	4	1
Hesap Numarası	16	1
Tutar	11	1

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇEK TÜRLERİ

Çek Kanunu kavramsal olarak bir çeşit oluşturmayan ancak diğer çeklerden kolayca ayrılabilmesi için birbirinden farklı ve açıkça ayırt edilebilecek biçimde diğer çeklerden sadece zemin rengi itibari ile ayrılabilen çek çeşitleri düzenlenmiştir. Çek Kanununun m. 2/6 uyarınca tacir olan ve tacir olmayan kişilere verilecek çekler ile hamiline düzenlenecek çekler açıkça ayırt edilebilecek şekilde bastırılacaktır²¹.

1. TACİR ÇEKİ

Tacir çeki kavramı ilk defa 5941 sayılı Çek Kanunu'nda düzenlenmiştir. Esas itibariyle tacir çeki, çek hukukunda unsurları ve tabii olduğu hüküm ve sonuçları itibariyle tür oluşturan bir çek değildir ve tacir çeki hukuki bir kavram değildir. Türk Ticaret Kanununda “tacir çeki” diye adlandırılabilir bir çek yoktur. Zemin rengi hukuken tür yaratmayacağından sadece ayırt edilmeyi sağlar. Çekin türleri, devir şekilleri ve def'i sistemi bakımından nama, emre ve hamiline çekler olarak sayılabilir. Tacir çeki ve tacir olmayan çeki bazı batı ülkelerinde kendiliğinden ayrılmıştır. Bu ayrımın sebebi o ülkelerde şirketlerin kendi çeklerini bastırabilme imkânına sahip olmalarıdır. Şirketler çeklerini, özellikle çekin üzerine koydukları logo ve amblemler sayesinde diğer şirketlerin çeklerinden ve tacir olmayan çekinden farklılaştırmaktadır. Çek Kanunu'na göre tacir çeki diğer çeklerden, çekin unsurları, devir şekli, def'i düzeni, ödenmemeye ilişkin hukuki rejim, karşılıksızlık durumunda yapılacak işlemler ve takip hukuku bakımından ayrılmamaktadır. Kanundaki ayrım, çek yaprağının küçük veya büyük olması, zemin rengi ve üzerinde yer alan ibareler ile

Semboller, çekin sağ kenarından başlayarak tutar, hesap numarası, şube ve banka kodunun başlangıcında, çek numarası kodunun başlangıç ve bitiminde kullanılır. Kodlama alanındaki her karakterin uzunluğu 3,175 mm.dir.

Bankalar bu Tebliğ esaslarına ve kodlamayı gösteren Ek-1'de yer alan örneğe göre bastırdıkları çek defterlerini, tutar kodu dışındaki kodlarını tamamladıktan sonra hesap sahiplerine verirler.

f) (d) bendi hükümleri saklı kalmak kaydıyla bankalarca çek yaprakları istenilen renk ve desende bastırılabilir. Üzerine amblem, resim konulabilir.

g) Çek yaprakları üzerine lehtar imzasının alınmasına imkân verecek şekilde bir ibare konulabileceği gibi, “yukarıda imzası bulunan” ibaresi de eklenebilir.

h) Çek defterlerinin ihtiva edeceği çek yapraklarının adedi, Kanunun 2 nci maddesi çerçevesinde yapacakları değerlendirmeye sonucu üstlenecekleri riskler de dikkate alınarak bankalarca tespit edilir.

i) Çeklerin basımında, Çek Kanunu ile bu Tebliğde belirtilen hususlarla birlikte, çekin keşide yeri ve keşide tarihi dâhil, Türk Ticaret Kanununda yer alan çekin şekline ilişkin diğer unsurlar da göz önünde bulundurulur.

²¹ Reha Poroy/Ünal Tekinalp, s.302, Pulaşlı, s.328.

gerçekleştirilmektedir. Bu sebeple tacir çeki, Cenevre ile Türkiye Birlik Kanunu ve TTK sistemi ile uyumludur²².

TCMB 2010/2 sayılı Tebliğ’de tacir çekinin zemininin lacivert, tacirin kullanacağı hamiline çekin kırmızı olmasını uygun görmüştür. Ayrıca çeklerde yaprağın ortasında TACİR ve TACİR OLMAYAN ibarelerine de yer vermiş böylece ayırt edilebilme özelliği pekiştirilmek istenmiştir²³.

Tacir çekinin düzenlenmesinin amacı, keşidecinin hukuka aykırılıkları, perdelemeleri, başkasının ardına gizlenmeleri ve özellikle ticaret şirketlerine ilişkin ödeme ve tahsil işlemlerinin, şirketle ilgili olan ve olmayan gerçek kişilerin hesapları üzerinden yürütülmesine engel olmak ve kayıt dışı ekonominin denetim altına alınması önlemlerine katkıda bulunmak, kara paranın aklanması ile terörün finansmanı önlemektir²⁴.

Çek hesabı açılması talebinde bulunan kişi - tacirin kendisi, vekili veya yasal temsilcisi – 5941 sayılı Kanunu m. 2/3’e göre, “... tacir veya esnaf ve sanatkâr olup olmadığı ve kendisi hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunmadığı hususunda bankaya yazılı beyanda bulunur. Tüzel kişiler adına verilecek beyannamede ayrıca, tüzel kişinin yönetim organında görev yapan, temsilcisi olan veya imza yetkilisi olan kişilerin çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunmadığı belirtilir.” Bu düzenlemedeki amaç çekin güvenilir bir ödeme aracı olmasını temin etmektir.

Tacirin ticarî işletmesiyle ilgili iş ve işlemlerinde, tacir olmayan kişinin çek defterini kullanarak çek düzenleyen ve düzenleten kişi altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacaktır (m.7/1). Yine tacir olmayan kişiye tacir kişiye verilmesi gereken çek defteri veren banka görevlisi hakkında elli günden yüz elli güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılacaktır (m.7/2).

Çek Kanunu’nun m.2/11’de esnaf ve sanatkârların da tacir çeki hesabı açtırabileceği açıkça ifade edilmektedir. Esnaf ve sanatkâr odalarına kayıtlı kişiler ticari işletmeleri ile ilgili faaliyetlerinde çek kullanmak istiyorsa, bankada tacir çeki hesabı açtırabilirler. Ancak bu

²² Reha Poroy/Ünal Tekinalp, s.302, Pulaşlı, s.336.

²³ TCMB 2010/02 sayılı Tebliğ

²⁴ Genel Gerekçe, Ayrıca Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda Adalet Komisyonu Başkanı Ahmet İyimaya tarafından yapılan konuşmada da bu husus vurgulanmıştır. İyimaya, çekin tacir olan ve tacir olmayan kişi çeki şeklinde yapılan ayırımı hukuksal bir işlevinin olmadığını, bu düzenlemenin “mali bir mücadeleyi, kayıt dışılığı, terörün finansmanını ve kara parayı denetlemeye yönelik olduğunu” belirtmiştir (Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı, 23. Dönem 4. Yasama Yılı 29. Birleşim 10.12.2009, s. 22)

durum sadece 5941 sayılı Çek Kanununun tacirlere dair hükümlere tabi olmaları sonucuna yol açacak olup, ayrıca çek düzenleme dışındaki iş ve eylemlerinde tacir sayılmaları söz konusu değildir²⁵. Bu kişilerin keşide edeceği çek ticari işletmeleri ile ilgili değilse, adi işlerinde düzenlemek üzere çek hesabı açtırmak istiyorlarsa, bu durumda, tacir olmayan çek hesabı açtırırlar.

2. HAMILİNE ÇEK

Türk Ticaret Kanunu ve Cenevre sisteminde de geniş bir uygulama bulan hamiline yazılı çekler yeni Çek Kanunu'nda ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Ancak yeni düzenlemede hamiline yazılı çek, çek türü bakımından sahip olduğu tüm özellikleri korumakta, bu hususta hiçbir değişik veya istisnai hüküm içermemektedir²⁶. TTK'ya göre "kimin lehine düzenlendiği gösterilmemiş olan çek hamiline yazılı çek hükmündedir. Bu durumda çeki düzenleyen tarafından çeke yazacağı hamiline kaydı ile veya lehtarın adı yazılarak "hamiline" ibaresi eklenir. Aynı şekilde kimin lehine düzenlendiği gösterilmemiş olan çekte hamiline yazılı çek sayılacağı gibi lehtar hanesinde yazılı ibarenin bir gerçek veya tüzel kişiyi ifade etmeyen çeklerde hamiline çek sayılır²⁷. Hamiline yazılı çekin Çek Kanunu açısından yeni işlevi diğer çeklerden yani nama ve özellikle emre yazılı çeklerden kolayca ayırt edilebilmesini sağlamaktadır. Bunu da yeni zemin rengi ile gerçekleştirmektedir. Diğer çeklerden farklılaştırmanın amacı ise, kayıt dışı ekonominin kayı altına alınması, kara para aklanması ve terörün finansmanının önlenmesidir. Zira hamiline yazılı çekler en kolay devredilebilen çeklerdir. Herhangi bir ciroya dahi ihtiyaç kalmaksızın çek yaprağının teslimi ile el değiştirebilmektedir²⁸.

Vergi inceleme denetimlerinde kolaylık sağlamak ve hamiline yazılı çeklerin sakıncalarını ortadan kaldırmak amacıyla, hamiline yazılı çeklerin renkleri ve boyutları farklılaştırılmış, hamiline yazılı çek defteri alabilmek için ayrı bir çek hesabı açtırılması zorunlu kılınmış, bankalara hamiline çek hesabı hareketlerini dönemsel olarak gelir idaresi başkanlığına bildirme yükümlülüğü getirilmiştir²⁹.

²⁵Pulaşlı, s.328

²⁶Poroy/Tekinalp, s.304.

²⁷Pulaşlı, s.329.

²⁸Genel Gerekçe

²⁹ Genel Gerekçe

Çek Kanunu hamiline yazılı çek için diğer çeklerden yani emre ve nama yazılı olaklardan ayrı bir çek hesabı açılmasını ve hamiline çeklerle ilgili hesap hareketlerinin bu hesapta yer almasını öngörmüş olup hamiline yazılı çek keşide edebilmenin şartı hamiline çek hesabı açtırmış olmaktadır (m.2/6). Hamiline düzenlenecek çeklerde, hamiline çek defteri yapraklarının kullanılması gerekir. Çek yapraklarının üzerinde hamiline” ibaresi matbu olarak yer alır³⁰.

Hamiline çek hesabı sahiplerinin açık kimlikleri, adresleri, vergi kimlik numaraları, bu hesaplardan ödeme yapılan kişilere ait bilgiler ile ödemelerin tutarları dönemler itibariyle Gelir İdaresi Başkanlığına elektronik ortamda bildirir. Bildirim dönemleri ve süreleri Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliğinin görüşleri alınarak Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından belirlenir(m.4/1).Ancak bu konuda banka veya banka görevlileri için bu yasada cezai yaptırım öngörülmemiştir.

Hem tacir sıfatına sahip olmayan kişilerin hem de tacirlerin hamiline yazılı çek keşide etmesi olanaklıdır. Eğer kişi tacir ise ve hamiline çek düzenlemek istiyorsa tacir hamiline çek hesabı açtırmak zorundadır. Hesap açtıracak kişi tacir değilse, sadece hamiline çek hesabı yeterlidir.³¹.

Hamiline çek defteri yaprağını kullanmadan, hamiline düzenlenen çeklerin geçerli olup olmadığı konusunda yasada açık bir düzenleme yoktur. Ancak Çek Kanunu m.2/9’da “Türk Ticaret Kanunundaki unsurları taşıması kaydıyla, düzenlenen çekin bu maddede yer alan koşullara aykırı olması çekin geçerliliğini etkilemez” denildiğinden; matbu “hamiline” ibaresi taşımayan hamile yazılı çekler, TTK. hükümlerine uyulması şartıyla geçerli sayılacaktır. Ancak hamiline çek defteri yaprağını kullanmadan hamiline çek düzenleyen kişi, bu aykırılığı içeren he çekle ilgili olarak bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacaktır (m. 7/9).Bankalar, hamiline çek defteri yaprağını kullanmadan hamiline çek düzenlendiğini tespit etmeleri halinde, mevcut delilleriyle birlikte durumu, tespit tarihinden itibaren en geç bir hafta içinde C. Başsavcılığına ve Gelir İdaresi Başkanlığına bildirmekle yükümlüdür (m. 4/3).

³⁰Poroy/Tekinalp, s.304.,Pulaslı, s.329

³¹Can, s.165,Reisoğlu, s.108.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BANKALARIN BİLDİRİM YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Bankaların bildirim yükümlülüklerine ilişkin hükümler Çek Kanunu 4 üncü maddede düzenlenmiştir.

1. BANKALARIN GELİR İDARESİ BAŞKANLIĞINA VE C.SAVCILIĞINA BİLDİRİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ

1.1.Gelir İdaresi Başkanlığına Bildiri

1.1.1. Hamiline Çeklerle İlgili Bildirimler

Çek Kanununun gerekçesinde hamiline çeklerin kayıt dışı ekonominin etkin araçlarından biri olmasının önlenmesi ve aynı çekin kara paranın aklanmasında ve terörün finansmanında kullanılmaması da tasarının dikkate aldığı ve çözmeye çalıştığı sorunlardan olduğu belirtilmiş ve vergi incelemelerinde kolaylık sağlayabilecek ve caydırıcı olabilecek bazı önlemler öngörülmüştür. Hamiline çeklerle ilgili olarak hükümlerin işleyebilmesi için bankalara sorumluluk yüklenmiştir³².

Bankalar hamiline çek hesabı sahiplerinin açık kimlikleri, adresleri, vergi kimlik numaraları, bu hesaplardan ödeme yapılan kişilere ait bu bilgiler ile bu kişilere yapılan ödemelerin tutarları ve üzerinde vergi kimlik numarası bulunmayan çeklere ilişkin bilgileri (m.4/1) ilgili bankalar tarafından, dönemler itibarıyla, Gelir İdaresi Başkanlığına elektronik ortamda bildirilmesine ilişkin yükümlüdür. Bildirim dönemleri ve süreleri Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliğinin görüşleri alınarak Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından belirlenir

Yine hamiline çek defteri yaprağını kullanmadan hamiline çek düzenlendiğinin tespit edilmesi halinde mevcut delilleri ile birlikte durumu (m.4/3) Gelir İdaresi Başkanlığına bildirmekle yükümlüdürler.

³² Genel Gerekçe

1.1.2. Tacir Tüzel Kişi Adına Açıldığı Kabul Edilen Hesapların Gelir İdaresi Başkanlığına Bildirme Yükümlülüğü

Tacir tüzel kişi veya onun faaliyetleri ile ilişkilendirilmek kaydıyla, tüzel kişinin gerçek kişi ortakları, ortakların ilgili bulunduğu veya tüzel kişinin veya ortaklarının etkisi altında bulundurduğu gerçek kişiler ile tüzel kişinin yönetim organında görev alan veya temsilcisi sıfatını taşıyan gerçek kişiler adına açılmış olan çek hesapları, tacir tüzel kişiye ait kabul edilir. Söz konusu ilişkinin varlığına yönelik emarelerin bulunması hâlinde, hesabın bulunduğu banka şubesi durumu Gelir İdaresi Başkanlığı'na bildirir.

Kanunun gerekçesinde tasarıyla güdülen diğer bir amacın da, tacir sıfatını haiz tüzel kişinin taraf olduğu ticarî ilişkilerde, bu tüzel kişinin borcuna karşılık olarak, organlarında görev yapan veya temsilcisi sıfatını taşıyan ya da herhangi bir gerçek kişi adına açılmış çek hesabı ile ilişkilendirilmiş çek düzenlenmesinin önüne geçmek olduğunu belirtmiş ve m.4/2'de belirtilen amacın gerçekleşmesini sağlamaya yönelik olarak bankalar bakımından bir bildirim yükümlülüğü ihdas ettiğini belirtmektedir³³.

2. BANKALARIN CUMHURİYET SAVCILIĞINA BİLDİRİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Bankalar, hamiline çek defteri yaprağını kullanmadan hamiline çek düzenlendiğini tespit etmeleri hâlinde, mevcut delilleriyle birlikte durumu, tespit tarihinden itibaren en geç bir hafta içinde Gelir İdaresi Başkanlığı'na olduğu gibi Cumhuriyet Başsavcılığına da bildirmekle yükümlüdür. (m.4/3)

Ancak bu bildirim yapılmaması konusunda bu yasa ceza yaptırım öngörülmemiş ise de TCK'na göre – örneğin m.278 (işlenmekte olan bir suçu yetkili makamlara bildirmeme)– banka görevlilerinin savcılığa bildirim yükümlülüğünün bulunup bulunmadığı ayrıca belirlenecektir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ÇEK HESABININ KAPATILMASI

Yeni Çek Kanununda bir çek hesabının ancak çek hesabı sahibinin veya yasal temsilcisinin yazılı talebi ya da mevduat veya katılım fonu zamanaşımı süresinin dolması üzerine kapatılabileceği belirtilmektedir.

³³ Genel Gerekeçe

Madde metninde hesabı kapatmaya yetkili kişiler arasında yasal temsilcisinden bahsedildiği halde vekilde söz edilmediğinden vekilin çek hesabını kapatmaya yetkili olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Ancak Pulaşlı ve Can bunun bilinçli olarak mı unutulmuş mu düzenlendiği konusunda net olmadığından bahsederek hesap sahibinin açıkça yetkilendirmesi halinde çek hesabını kapatabileceğini ifade etmektedirler³⁴.

Ayrıca hesap sahibi hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı verilmesi halinde mahkeme adli para cezası verirken çek hesabı açma yasağı kararı da alacak ve bunu bankaya duyuracak (m. 5/1) banka çek hesabını kapatacağıdır³⁵.

5411 sayılı Bankacılık Kanununun 62 nci maddesinin 1 inci fıkrası uyarınca bankalar nezdindeki mevduat, emanet ve alacaklar, hak sahibinin en son talebi, işlemi, herhangi bir yazılı talimatı tarihinden başlayarak on yıl içinde aranmayanlar zamanaşımına tabidir. Çek Kanununun m.2/10'a göre çek hesabının bağlı bulunduğu mevduat veya katılım fonu hesabının zamanaşımı süresinin dolması çek hesabının kapatılmasını da içerir³⁶.

Çek hesabı kapatılınca hesap sahibi elindeki kullanılmamış o bankaya ait çek yaprak ve defterini hesap çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı sebebiyle kapatılmışsa tüm bankalara ait yaprak ve defterleri iade edilmelidir.

Çek hesabı kapatıldıktan sonra, üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanunî ibraz süresi içinde ibraz edilen çekler karşılıksızdır işlemine tabi tutulur. Buna göre çek hesabı sahibinin hesabını kapatmadan önce düzenlediği ileri tarihli çekleri göz önünde bulundurarak çek hesabını kapatması yerinde olacaktır³⁷.

SONUÇ

5941 sayılı Çek Kanunu, çekin güvenilir bir ödeme aracı olmasını sağlamak, kayıt dışı ekonomiyi, kara para aklanmasını ve terörün finansmanını önlenmek amacıyla hazırlanmış bir kanundur. 5941 Sayılı Çek Kanunu amacı gereğince kamu hukuku nitelikli düzen hükümleri içermekte olduğundan bu hükümlerin gereği gibi işleyebilmesi bir taraftan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına, diğer taraftan da tüm çek hesabı açma yetkisini haiz bankalara bağlıdır.

³⁴ Pulaşlı, s.335., Can, s.165.

³⁵Poroy/Tekinalp, s.304.

³⁶Can, s.166.

³⁷Pulaşlı, s.335.

Bu nedenle özellikle Kanunun amaçları arasında yer alan “Kayıt dışı ekonominin denetim altına alınması önlemlerine katkıda bulunma” vb. amaçlar doğrultusunda yeni düzenlemeler yapılmış olup bu önlemler Bankalar için yükümlülükler getirdiği gibi Banka personeli için cezai yaptırımlar da öngörmektedir. Çek hesabı açılmasından başlamak üzere basiret göstermek ve özenle hareket etmek yükümlülüğünü yüklemiş, hem de onlara çeşitli bildirim görevleri vermiştir.

Ayrıca Kanun bu amaçlarını gerçekleştirmek amacıyla bir takım yeni müesseseler oluşturulmuştur. 5941 sayılı Çek Kanunu tacir çeki, tacir olmayan çeki ve hamiline çeki düzenlemiş ve bu çeklere farklı fonksiyonlar yüklemiştir.

Sonuç olarak çek kullanım esaslarının bankaların ve çek hamillerinin yükümlülüklerini artıracak şekilde yeniden düzenlenmesi, banka görevlileri için hapis veya para cezası öngörülmesi, çek kullanabilecek kişi ve kurumların daha sıkı standartlarla belirlenmesi sonucunu doğurmuştur.

Bu yönüyle 5941 sayılı Çek Kanunu muhatap bankalar bakımından 3167 sayılı Kanundan çok daha geniş bir sorumluluk alanı çizmiştir.

KAYNAKÇA

- Genel Gerekçe, <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss445.pdf>.
- BİLGİLİ Fatih /DEMİRKAPI Ertan, Kıymetli Evrak Hukuku, Bursa: 2012
- CAN Mertol; Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara:2012
- Reha POROY/Ünal TEKİNALP; 5941 Sayılı Çek Kanunu Yorumu ile Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 20. Bası, İstanbul: 2011,
- PULAŞLI Hasan; Yeni Türk Ticaret Kanununa Göre ve 6273 Sayılı Kanunla Değişik Çek Kanununun Yorumu ile Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, Ankara:2012
- REİSOĞLU Seza, Çek Hukuku, Ankara:2011